

## **ІНСТИТУТ ПРАВ ЛЮДИНИ В АСПЕКТІ ПРОБЛЕМАТИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗАГРОЗ ЗМІНИ КЛІМАТУ**

Право особи на безпечне для життя і здоров'я довкілля як складова комплексу екологічних прав справедливо вважається одним з фундаментальних прав людини. Безпечне довкілля визнається переважною більшістю країн загальнолюдською цінністю, право на яке не обмежується територією однієї держави і національним статусом людини. Лише в останні десятиліття XX сторіччя людство усвідомило, що природні невідчужувані права особи, у тому числі на життя та здоров'я, є невід'ємними від стану навколишнього природного середовища. Особливу роль у залученні громадської думки до проблем людини і якості природного середовища відіграла Конференція Організації Об'єднаних Націй з проблем довкілля (Стокгольм, 1972 рік), на якій були проголошені основні керівні принципи у сфері охорони довкілля та визнано безумовне право людини на навколишнє середовище, якість якого дозволяє вести гідне і процвітаюче життя [1].

На даний час проблема реалізації основоположних прав особи набуває особливої актуальності у розрізі впливу на людину кліматичних змін внаслідок глобального потепління. Зміна клімату, яка відбувається останніми десятиліттями, виходить за межі суто екологічної проблеми, оскільки прямо пов'язана і негативно впливає на можливості людини користуватися основоположними правами: на життя, здоров'я, їжу, житло та іншими. Зміна клімату, що характеризується глобальним характером і безпрецедентними масштабами, спричиняє порушення прав як окремої людини, так і цілих народів. Повені, урагани, масштабні пожежі вже завдали шкоди життю та здоров'ю мільйонів людей, деякі островні країни перебувають під загрозою повного зникнення. Кліматичні зміни викликають хвороби, призводять до виникнення випадків голоду, ведуть до зростання кількості екологічних

біженців. Під загрозою опиняється доступ людей до чистої води, продуктів харчування, охорони здоров'я та безпечних місць проживання. Ризик скорочення кількості природних ресурсів і їх нестача, викликана зміною клімату, може стати приводом для міжнародних конфліктів та навіть війн. На території України такими загрозами є повені та надмірні посухи, втрати через те врожаю, дефіцит чистої прісної води, екстремальні погодні явища, погіршення здоров'я населення [2].

Міжурядовою групою експертів зі зміни клімату (МГЕЗК) кліматичні зміни визнано реальними, і діяльність людини є їх основною причиною [3]. Використання людством викопного палива, неефективне його перетворення та споживання енергії, що виробляється, утворюють парникові гази та посилення парникового ефекту, що у свою чергу призводить до кліматичних змін і пов'язаних з ними негативних наслідків. Отже, запобігання змінам клімату та глобальному потеплінню є завданням всеосяжного планетарного масштабу, яке не може бути вирішене у межах державних кордонів однієї країни і є спільною справою усіх без винятку держав і народів. З питань клімату під егідою ООН прийнято низку міжнародно-правових актів, головними з яких є Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (1992 рік), Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (1997 рік), Паризька угода, прийнята в рамках Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (2015 рік). Їх головною метою є недопущення небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему, скорочення викидів парникових газів, з тим щоб утримати підвищення глобальної температури у XXI столітті в межах 2° С понад доіндустріальних рівнів і спробувати навіть знизити цей показник до 1,5° С.

Прийняття та приєднання майже 200 країн-учасників до міжнародно-правових угод з метою протидії зміни клімату та вжиття ними заходів на їх виконання свідчить про визнання ними необхідності та надзвичайної важливості спільних дій для цілей збереження нашої планети та людства. Між тим зусилля сторін щодо пошуку шляхів запобігання змінам клімату і виконання взятих міжнародних зобов'язань виявляються вкрай недостатніми.

Клімат змінюється швидше, ніж прогнозують вчені, а відповідні дії не встигають за темпами глобального потепління. За даними Спеціальної доповіді МГЕЗК (жовтень 2018 року) [4] для запобігання негативним наслідкам зміни клімату необхідно обмежити глобальне потепління 1,5° С в порівнянні з 2° С, як вважалося раніше, або більш того. Щоб уникнути катастрофічного потепління, необхідно скоротити викиди двоокису вуглецю (CO<sub>2</sub>) до 2030 року майже на 45% в порівнянні з рівнями 2010 року, досягнувши «чистого нуля» приблизно до 2050 року. До 2040 року необхідно повністю відмовитися від викопного палива.

З огляду на висновки Спеціальної доповіді МГЕЗК на щорічних переговорах ООН з клімату, які відбулися у грудні 2018 року в Катовіце (КС24), країни-учасники ухвалили базовий варіант механізму реалізації Паризької угоди (Книгу правил), зокрема щодо єдиного підходу до оцінки обсягів викидів, фінансової допомоги на боротьбу з змінами клімату країнам, що розвиваються, способів оцінки ефективності вжитих заходів. До 2020 року країни-учасники повинні переглянути свої національні зобов'язання по клімату та посилити свої амбіції щодо зниження викидів і кліматичного фінансування.

Проте, і це показали переговори у Катовіце, незважаючи на підсумки Спеціальної доповіді МГЕЗК, на необхідність якнайшвидше винайти механізми реалізації Паризької угоди, процес досягнення консенсусу між країнами у пошуках спільних шляхів протидії глобальному потеплінню виявляється надзвичайно важким, а дії з запобігання кліматичним змінам вкрай недостатніми. Невиконання взятих на себе кліматичних зобов'язань, відмова деяких країн від підтримки Спеціального звіту МГЕЗК, неспроможність домовитися про гнучкі механізми, гарантії термінового підвищення амбіцій країн та щодо інших важливих питань свідчать про небажання деяких держав брати на себе відповідальність за зміну клімату і виконувати обов'язки щодо стримання глобального потепління.

Генеральний секретар ООН оголосив про намір у вересні 2019 року скликати кліматичний саміт за участі лідерів держав, представників бізнесу і

громадянського суспільства з метою вжиття подальших дій щодо реалізації Паризької угоди і спонукання країн збільшити свої зобов'язання у сфері клімату.

Отже, зміна клімату є однією із найбільш серйозних екологічних проблем сучасності. Способом забезпечення права є обов'язок, тому користування правом на безпечне для життя і здоров'я довкілля одночасно передбачає обов'язок захищати і зміцнювати це право, тобто у повній мірі взяти на себе обов'язки зберігати довкілля і покращувати його. Відповідальність за виконання такого обов'язку повинні взяти на себе усі без виключення соціальні сили – держави, громадські організації, науковці і всі члени суспільства. Задача протидії кліматичним змінам може бути розв'язана виключно спільними узгодженими діями усіх держав і народів.

#### **ЛІТЕРАТУРА:**

1. Декларация Конференции Организации Объединенных Наций по проблемам окружающей человека среды [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_454](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_454).
2. Іванюта С.П. Адаптація до змін клімату в Україні: проблеми і перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2223/>.
3. IPCC, 2013: Climate Change 2013: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Stocker, T.F., D. Qin, G.-K. Plattner, M. Tignor, S.K. Allen, J. Boschung, A. Nauels, Y. Xia, V. Bex and P.M. Midgley (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA, 1535 pp.
4. Глобальное потепление 1,5° С. Специальный доклад МГЭИК о воздействии глобального потепления на 1,5° С выше доиндустриального уровня и связанных с ним глобальных путей выбросов парниковых газов в контексте усиления глобального реагирования на угрозу изменения климата, устойчивого развития и усилий по искоренению нищеты [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ipcc.ch/sr15/>.